

Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse muutmise ettevalmistamise TA asutuste tegevuse töörühma koosolek

KOKKUVÕTE

Aeg: 09.11.2020 kell 14-16.30

Koht: Tallinn, HTM hoone Tõnismägi 5a, Tartu, HTM hoone Munga 18, veebis

Osalejad: Kaire Innos, Vallo Nuust, Krista Kodres, Kaire Kaljuvee, Krsiti Raudmäe, Ülle Ernits, Marju Raju, Maarja Lillak, Liis Siinor, Aleksander Vukkert, Kairi Värvi, Taivo Raud, Krista Ojasaar, Tea Trahov, Rebekka Vedina, Marin Jänes, Ülo Niinemets, Tiina Kruusimägi, Tõnis Tänav, Tiina Randma-Liiv, Tiina Silem, Mariann Saaliste, Ruth Tammeorg, Katrin Pihor, Tiina Laansalu, Els Heinsalu, Madis Saluveer, Gret-Kristel Mällo

Sissejuhatus

Mariann Saaliste (töörühma juht) teeb sissejuhatus. Töörühmale on enne koosolekut saadetud slaidid ning aruteluküsimused.

TAKS_asutused.pptx

Soovime, et TAKSis oleks minimaalne reeglistik teadus- ja arendustegevuse korraldamiseks, mis aitaks keskkonda kujundada ja luua. Hetkel on olemas kehtiv seadus ja asutustelt kogutud ettepanekud seaduse muutmiseks. Töörühmade koosolekute materjal koondatakse veebilehele (<https://www.hm.ee/et/taks>). Arutelud jätkuvad ka pärast VTK valmimist eelnõu koostamise käigus. Juhtrühma koosseis on fikseeritud, töörühmade koosseis on paindlik. Töörühmade ülesandeks on tuua välja probleemid ja pakkuda lahendusvariandid. Võimalik on kaasata täiendavat ekspertiisi. Töörühmade koosolekutest tehakse kokkuvõtted, töörühmade liikmetel on võimalik saata täiendavaid kirjalikke kommentaare. Töörühmade teemade ringi ei ole võimalik väga täpselt piiritleda, näiteks rahastamise teema puudutab mitut töörühma. Kuigi doktoriõppe ja doktorantidega seotud küsimusi arutatakse peamiselt doktoriõppe reformi töörühmas, puudutavad need küsimused ka TA asutuste rolle.

TA asutustega seotud regulatsioon

Esitluses on toodud mõned asutuste poolt tehtud ettepanekud, mis vajavad tähelepanu. Ettepanekud puudutavad kriteeriume, mille alusel hinnata, kas tegemist on TA asutusega, samuti eraõiguslike TA asutuste rolli TA süsteemis.

Siinkohal üks näide, kuidas HTM on praktikas pidanud hindama, kas tegemist on TA asutusega või mitte. Ühes EAS meetmes oli võimalik partnerina toetust saada TA asutustel ning seoses sellega pöördus HTM poole üks ettevõtte, et saada kinnitust, kas see ettevõtte on TA asutus. Ta oli teinud mõne rakendusuuringu, tööl oli üks teadusmagistri kraadiga isik ning olemas oli elementaarne aparatuur (arvuti, monitor ja fotoaparaat). TAKS sõnastuse põhjal oleks võinud väita, et tegemist on TA asutusega. Kehtiv TAKS on liiga üldine selleks, et välistada selliste asutuste liigitamine TA asutuste alla.

Arutelu: kas ja kui, siis miks ja mil määral on vajalik defineerida TA asutuse mõiste seaduses?

- Rahastamise instrumendid on kehtiva TAKSi kohaselt mõeldud positiivselt evalveeritud TA asutustele. Küsimus on, kas on vaja defineerida ka evalveerimata TA asutus.
- Kehtivas TAKSis ei räägita TA asutuse kontekstis teadlase kvalifikatsioonist. See tuleks sinna lisada, samuti see, kuidas teadlaseks kvalifitseerumist kontrollida.
- Viimastel aastatel on juurde tekkinud mitmeid eraõiguslikke positiivselt evalveeritud TA asutusi, kes soovivad ligipääsu riiklikule rahastamisele. Olukord, kus rahastamise maht (1% SKP-st) on fikseeritud, aga asutusi, kes saavad riiklikku rahastamist, tuleb järjest juurde, ei ole jätkusuutlik. Samuti on mõnel ministeeriumil oma TA asutus ja enamikul ei ole, kuid nad võivad olla huvitatud oma TA asutuste loomisest. Vajab arutamist, kui palju TA asutusi Eestis peab olema ja kas lubada süsteemi paisumist.
- Ülikoolidel ja avalik-õiguslikel TA asutustel on oma seadused ning nendega seonduv on reguleeritud seal. Samuti on eraõiguslike asutustega seonduv reguleeritud mujal. TAKSi tasemel vajab reguleerimist eelkõige riiklike TA asutustega seonduv. Samas on TAKSi kontekstis fookuses kogu valdkonnaga seonduv, mis tähendab, et valdkonda spetsiifiliselt puudutav tuleb siiski seaduse (TAKS) tasemel reguleerida.
- TA asutusi ei ole kavas piirata kindla juriidilise vormiga, ka erasektoris tegutseb TA asutusi, kus tehakse tiptasemel teadust ja mis panustavad Eesti teadussüsteemi. Evalveerimine ei ole lihtne protsess ning selle läbivad ainult tiptasemel asutused ja ettevõtted. Eraõiguslike TA asutuste erinevus võrrelduna avaliku sektori TA asutustega seisneb selles, et eraõiguslike TA asutuste ülalpidamiskohustust riik enda kanda ei võta. Rahastamise töörühmas on arutatud, et riik peaks rahastama seda osa teadusest, millel on avaliku hüve tunnused. Küsimus on, millist regulatsiooni meil on selleks vaja, et saada avalikku hüve erinevatelt asutustelt.
- Teadlaste osas võib asutuste lõikes tekkida nn ülekattuvust – sama teadlane võib töötada mitmes asutuses. Arutamist vajab, kuidas tagada seda, et teadlane läheks evalveerimisel arvesse ühe asutuse koosseisus.
- Riiklikest rahastusinstrumentidest peaks rahastama üksnes seda osa TA tegevusest, mille on avaliku hüve tunnused. Eraõiguslike TA asutuste puhul on selle all mõeldud, et rahastamisel võetakse erinevalt praegu kehtivast baasfinantseerimise süsteemist arvesse üksnes panust publikatsioonidesse ja doktoritööde juhendamisse. Arutamist vajab, kas arvesse võtta ka erinevaid toetusi (näiteks Raamprogramm), mis aitavad kaasa Eesti TA süsteemi toimimisele.
- Haiglate, kus samuti tehakse teadus- ja arendustegevust, käsitlemine TA asutustena vajab eraldi arutelu. Haiglate teadustöötajad on enamasti ülikooli töötajad ning seetõttu tooks haiglate käsitlemine TA asutustena kaasa riigi TA raha pihustumise.
- Osa instrumente, mis on seotud innovatsiooni toetamisega, võib olla avatud ka evalveerimata asutustele, näiteks rakenduskõrgkoolidele. Rakenduskõrgkoolides tehtava TA rahastamine vajab eraldi arutelu.

Kokkuvõte – TA asutuse definitsioon peaks olema paindlik, kuid sätestama TA asutuse ühe olulise tunnusena selle vastavuse teatud kvaliteeditasemele (evalveeritus kui TA asutuse tunnus).

Teadlase karjäärimudel

Kõrgharidusseadustiku kaasajastamise protsessi käigus lepiti kokku akadeemilise töötaja karjäärimudel. Samuti lepiti kokku, et asutuse karjäärimudeli teeb iga asutus ise. Progress asutuste lõikes on olnud erinev. Tehtud ettepanekutest selgus, et karjäärimudeliga seonduvat on vaja täpsustada.

Arutelu – TA asutuste liikmeskond ja karjääriastmed:

- TA asutuse liikmeskonda ei ole vajadust seaduse tasemel sätestada. Tegemist on Frascati käsiraamatus toodud liigendusega, mille kasutusotstarve on peamiselt statistikaga seotud.
- Eestis on TA asutused, peamiselt ülikoolid, loonud igaüks oma karjäärimudeli, mis tähendab, et sama taseme ja kvalifikatsiooniga töötajatel võivad eri asutustes olla erinevad ametinimetused. Erinevad ametinimetused on toonud kaasa suure segaduse ja rahulolematuse akadeemilise töötajaskonna hulgas. Süsteem on läbipaistmatu ja akadeemiline karjäär on väga raskesti mõistetav. Samas on erinevate asutuste ametikohtadele kandideerimisel võimalik kasutada võrreldavaid näitajaid, nagu kandidaadi publitseerimine, lepingud, juhendamised jne.
- Erinevad ametinimetused tekitavad suurt segadust välismaistes akrediteerimisekspertides. Samuti mängivad ametinimetused rolli projektitaotlustes.
- Rahvusvahelises praktikas kasutatakse ühe riigi piires sarnaseid ametinimetusi. Samas ei ole ka Euroopas suudetud kokku leppida ühtset karjäärimudelit, see protsess on olnud aeglane, kuid peame ka seda silmas pidama.
- Ülikooliväliste TA asutuste puhul on neil vaba voli otsustada, milliseid ametinimetusi kasutada ning kas lugeda oma töötajaid akadeemilisteks töötajateks.

Kokkuvõte: TA asutuste (ülikoolide) vahel tuleb püüda saada kokkuleppele akadeemilise töötaja ametinimetuste osas eesmärgiga need Eesti piires ühtlustada. Karjääriastmed ei vaja täiendavat sätestamist seaduse tasandil.

Karjäärimudeli rahastamine osas oli juhtrühma ettepanek sätestada seaduse tasandil, kuidas toimub karjäärimudeli rahastamine. Kehtiva TAKS kohaselt rahastab karjäärimudelit asutus, ning rahastamise allikaks on riigi püsivad rahastusmeetmed.

Artuelu – karjäärimudeli rahastamine:

- Ametiühingute seisukohalt on oluline tagada teadlasele baassissetulek. Teadlaste töö on suures osas projektipõhine ning projekti lõppedes peavad teadlased sageli töölt lahkuma. Püsirahastuse mõttes räägitakse tippteadlastest, kuid ka teisi uurimisrühma liikmeid on teaduse tegemiseks vaja. Samas on riigi vahendid piiratud ja riik ei suuda ülal pidada paisuvat akadeemilist struktuuri. Tuleb leida tasakaal, kui palju teadlasi suudab riik ülal pidada.
- Eestis on teadlasi vähem kui OECD riikides keskmiselt, seega on oluline tekitada süsteem, mis võimaldaks teadlastel sektorite vahel vabalt liikuda ning tegeleda TA tegevusega erinevates sektorites, mitte ainult riigipoolsest TA rahastusest sõltuvas akadeemilises süsteemis.
- Paika tuleks panna, mis on riigi ja mis asutuse vastutus. Hetkel on karjäärimudeli rahastamine pandud asutustele. Edasist arutamist vajab, kas karjäärimudelit peaks rahastama tegevustoetusest, kas selleks peaks olema eraldi rahastusinstrument või peaks see olema kindlaksmääratud osa tegevustoetusest.

Kokkuvõte: asutuste lõikes on arvamused karjäärimudelite ühtlustamise ja karjäärimudeli rahastamise osas erinevad. Nende aruteludega tuleb jätkata.

Järgmine koosolek

Töörühm kohtub plaani kohaselt veel vähemalt korra, 24.11.2020. Järgmisel korral tuleb arutusele TA asutuste juhtimise teema ja doktoriõppe reform. Töörühma liikmetelt on oodatud täiendavad kirjalikud ettepanekud nii käsitletud teemade kui ka uute TA asutusi puudutavate teemade osas.

Kokkuvõtte koostas

Mariann Saaliste